

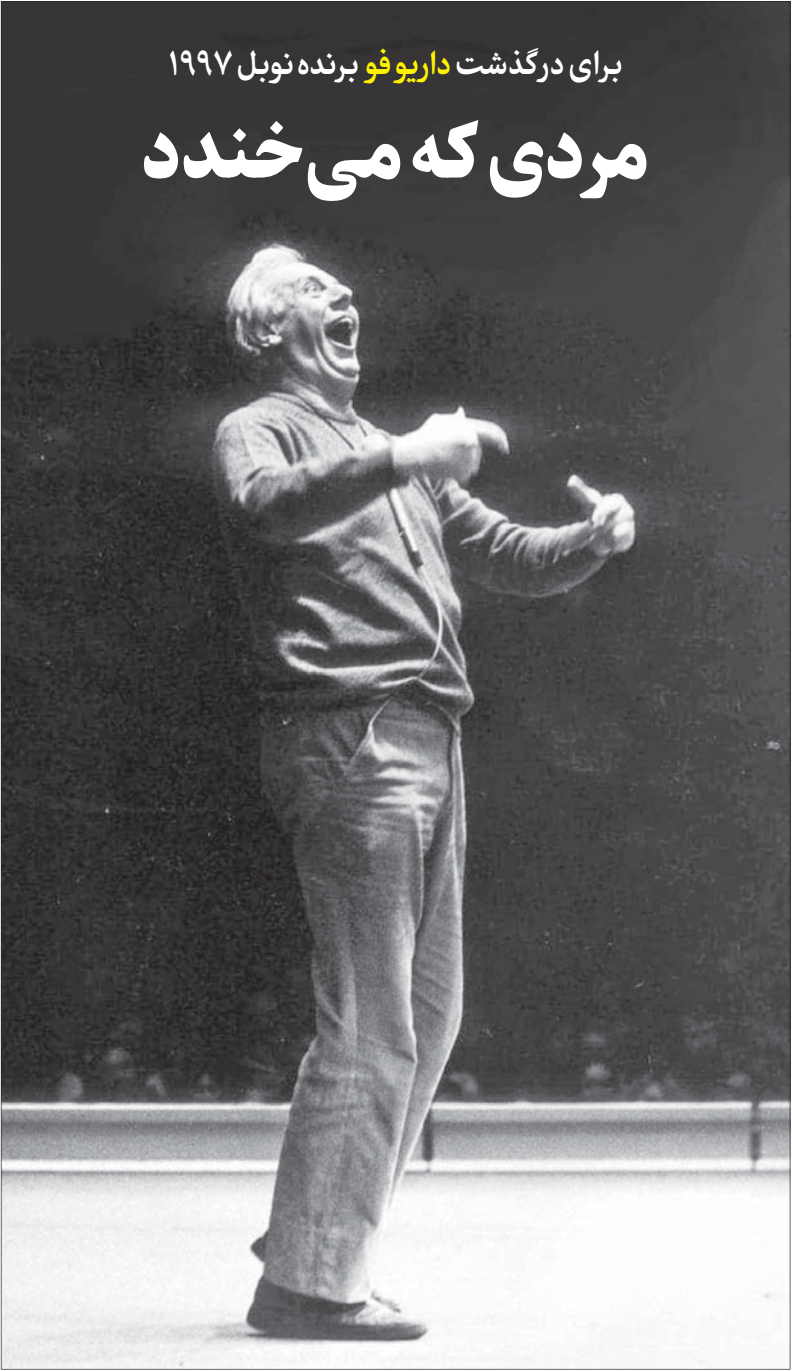
نادر شهریوری (مدقعی)

در دربار پادشاهان و فرمانروایان همواره گروهی مجاز بودند تا با نمایش طعنه‌آمیز، رفتار فرمانروایان را به تمسخر بگیرند و سیاست‌های آنان را با خنده، شوخی و بداهه به چالش بکشند، در آن صورت فرمانروایان با دیدن آنان، یعنی با دیدن کسانی که در حضورشان رفتار، حرکات و صدایشان را تقلید می‌کردند به وجد می‌آمدند می‌خندیدند و بابت این‌ کار به آنان پاداش می‌دادند، آن‌گاه درباریان در حضور پادشاهان فریادزان می‌گفتند: چه شاه دموکراتی، او آن قدر سعه‌صدر دارد که حتی به خود نیز می‌خندد! اما این تمامی حقیقت ماجرا نبود زیرا آن دسته نمایش‌دهنده تنها در محفل خصوصی پادشاه مجاز بودند چنین نمایشی را به اجرا در آورند، در صورتی‌که اگر همین نمایش به‌جای مکانی خصوصی در مکانی عمومی، در خیابان‌ها، میداین شهر و ... به اجرا درمی‌آمد آن‌گاه به‌جای پاداش تنبیه سختی به انتظار نمایش‌دهندگان بود.

در عالم نمایش اهمیت «داریو فو» در آن است که او اگر چه همان کاری را می‌کند که آن «گروه مجاز» در دربار می‌کردند، یعنی نمایش می‌نویسد و فی‌البداهه آن را اجرا می‌کند، فرمانروایان را نقد و مضحکه می‌کند اما فو به‌جای محفل خصوصی، نمایش را در عرصه عمومی – جایی که مردم حضور دارند - به اجرا درمی‌آورد. فو با این کار انحصار تماشای نمایش را از دست عده‌ای خارج می‌کند و تماشاجی به معنای واقعی را به صحنه می‌آورد. بدین‌سان فو با از میان‌بردن مرزهای مصنوعی، خنده را نیز از تصنع خارج کرده، آن را عمومی می‌کند. داریو فو به این تعبیر، از پیشگامان ملی‌کردن خنده است، به نظر فو تنها با ملی شدن خنده است که حقیقت ماجرا روشن می‌شود. خنده هنگامی رُخ می‌دهد و به اصطلاح آلو می‌گیرد که «دیگری» حضور داشته باشد. خنده اگر، خنده باشد باید پژواک داشته باشد، بنابراین باید دیگری در انواع متنوع آن حضور داشته باشد تا خنده محصور و منحصر نماند. به بیانی دیگر، خنده نباید سفلارش داده شود به مطابق دستورالعمل و آیین‌نامه انجام گیرد که بالعکس، خنده باید شلیک شود، تنها این شلیک خنده است که می‌تواند حد و مرزهای تعیین‌شده را مخدوش کند.

فو به هنگام دریافت جایزه نوبل ۱۹۹۷ گفت هیچ چیز به اندازه خنده، قدرت را هراسان نمی‌کند. باین‌حال، فو، در «خنده» و در هیاهوی پدیدآمده آن متوقف نمی‌ماند. اگر فو در خنده متوقف می‌ماند، متن‌های نمایشی‌اش جز هجو چیز دیگری نبودند. فو با یک تیر دو نشان می‌زند، اولاً درصدد برمی‌آید که تماشاجی را بخننداند و ثانیاً در پی آن می‌رود تا واقعیت را در پس خنده بنمایاند. البته ممکن است واقعیت خشم و انزجار به بار آورد. فو دراین‌باره می‌گوید که او در پی هدف خود به منظور ساختن تئاتر به یک ماشین بزرگ که تماشاگر را به خنده وامی‌دارد، به‌دنبال چیزهای دیگری نیز هست و آن به‌وجودآمدن خشم و انزجار در تماشاجی است. او این نکته را نیز بلافاصله می‌افزاید که اگر جز این باشد در کار خود هیچ موفق نبوده است. به نظر می‌رسد فو در برخی از بنیادی‌ترین خصلت‌های آدمی، نوعی درهم‌آمیختگی می‌بیند که از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند. بدین‌سان سنتز خنده و خشم و یا به تعبیر دقیق‌تر جدانشدن خنده و خشم، شعر و سیاست، عامه‌پسندبودن در همان متعهدشدن از ویژگی‌های منحصر‌به‌فرد فو می‌باشد.

داریو فو به مردم، درواقع به توده مردم اهمیت می‌دهد. این اهمیت به مردم او را در ریفق پوپولیست‌ها قرار می‌دهد، به‌ویژه آنکه او از مضامین کمندی دل‌آرته استفاده می‌کند. سابقه کمدی دل‌آرته* به شش، هفت قرن قبل بازمی‌گردد. این کمدی نوعی هنر خودجوش بازیگران قرون وسطایی است که بسیاری آن را با فارس‌های ایتالیای

برای درگذشت **داریو فو** برنده نوبل ۱۹۹۷

مردی که می‌خندد

باستان و تئاتر مردمی لاتین مرتبط می‌بینند، اما آنچه در این هنر خودجوش نهفته شده، نوعی قصه‌گویی مردمی است که هدفش تلاش برای تفهیم آن به مردم با ساده‌گردنش است. کمدی دل‌آرته می‌بایست «به شخصیت‌ها و پی‌ریک‌های خود، رنگی مردمی می‌بخشید. به خصوص که بازیگران حرفه‌ای آن می‌بایستی برای جمع گسترده‌ای از مردم قابل‌فهم می‌بودند.»^۱

پوپولیست‌بودن فو درعین‌حال با این ایده پرشستی هماهنگ است که مردم می‌توانند عمیق‌ترین و پیچیده‌ترین مطالب را دریابند، به شرط آنکه از دل زندگی و تاریخ‌شان برآمده باشد و با زندگی‌شان ارتباطی مستقیم و ملموس داشته باشد. باین‌حال در پوپولیست‌بودن فو همواره نوعی روشنفکری ناخواسته و شاید خواسته وجود دارد که او را متفاوت می‌کند. روشنفکری در زمانه‌ای که فو می‌زیست با حقیقت پس‌پرده پیوند داشت، لازمه این کار البته آن بود که ظواهر جعلگی پس زده شود تا از دل آن، حقیقت ماجرا در رفتارها و کنش‌های فردی و جمعی نمایان شود. برای روشن‌ترشدن موضوع می‌توانیم نمونه‌ای از داستانسرایی و یا بهتر آنکه بگوییم به حکایتی که فو از داستانسرایی به نام ایزابلآ آندره می‌آورد توجه کنیم، به‌خصوص آنکه فو به مخزن بزرگی

ترجمه تازه‌ای از رمان ریچارد باخ + فصلی تازه داعش و بازگشتِ جاناتان مرغ دریایی

البته همین نشر ترجمه دیگری نیز در دهه هفتاد چاپ کرده بود. به هر تقدیر نسخه اخیر، جز فصل چهارم مقدمه‌ای نیز به قلم نویسنده آن، ریچارد باخ دارد درباره فصل تازه.

«جاناتان مرغ دریایی» روایت پرنده بلندپروازی است که به بریدن در حید متعارف کفایت نمی‌کند و همین امر او را از دیگران جدا و تنها می‌سازد. او مرزهای مکانسی و قواعد موجود را تاب نمی‌آورد و بر آن می‌شود تا تعریف تازه‌ای از زندگی به‌دست دهد و از این‌رو طرد می‌شود. اما او به این جمله اعتقاد دارد «مرغی که بالاتر پرواز می‌کند، دورتر را می‌بیند» و جاناتان می‌خواست دوردست‌ها را ببیند. تفاسیر و تفدهای بسیاری بر این کتاب نوشته شده است، بسیاری این رمان کوتاه را حامل مفاهیم فلسفی خواندند و حتا در برخی از فهرست‌ها آن را در زمره آثار فلسفی نشانادند. برخی نیز آن را یک اثر ادبی ساده و ماندگار خوانده‌اند که در هر دورانی می‌توان از آن برداشت‌هایی متفاوت داشت. اما فصل تازه کتاب: در این بخش جاناتان بازگشته است تا طرفداران خود را از شر آیین‌های غریبی که بعد از او، در امتداد ایده‌های او شکل گرفته است، برهاند. کتابی روژبایی بود درباره‌ی اینکه جاناتان چطور با تمرین، به چیزهایی که می‌خواهد می‌رسد. کتاب در سه فصل به‌طرزی روژبایی تمام می‌شود. جاناتان ایده‌های بزرگی در سر دارد و برای رسیدن به آنها از هیچ کوششی فروگذار نیست، اما اخلاف او از ایده‌هایش آیین و تشریفاتى ساخته‌اند درست خلاف روح پرواز.

به‌نظر می‌رسد ایده محوری «جاناتان مرغ دریایی»، مفهوم «آزادی»

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی

جاناتان مرغ دریایی